

SUMARI

El saber, i el saber que podem saber més, són avui el motor del progrés social i econòmic. La capacitat de les persones de generar idees i de fer-les evolucionar per obtenir-ne beneficis socials o econòmics és un recurs fonamental per fer front als reptes d'un món cada vegada més obert i canviant. Des d'Adam Smith (al s. XVIII) la formació, la creativitat i en definitiva el capital humà, han estat reconeguts com a factors estratègics per explicar les taxes de creixement i benestar dels països. I és evident que, en aquest context, Universitats i Recerca conformen dos àmbits fonamentals per al progrés intel·lectual i econòmic d'un país, atesa la seva decisiva contribució a la formació superior del seu capital humà i a la creació de coneixement, que incideix, de manera directa o indirecta, en l'activitat productiva. Sense oblidar el seu paper en la conservació, en el desenvolupament i en la transmissió del seu patrimoni cultural. Per això, no és d'estranyar que Universitats i Recerca es reclamessin com a àmbits de competència plena de la Generalitat en l'Estatut de 1979.

D'acord amb això, un dels principals objectius dels governs de CiU, en el marc del procés de vertebració de Catalunya i del seu progrés social i econòmic, fou el de desplegar un mapa universitari que assumís el repte de donar resposta a la creixent demanda de formació superior, originada, entre d'altres, pel creixement demogràfic dels anys 70 i per les aspiracions de formació superior de la població. D'altra banda, no es podia renunciar a l'impuls i al foment de les activitats de recerca i desenvolupament tecnològic, quan aquestes incideixen de manera tan significativa en la millora de la qualitat del sistema universitari i en la competitivitat dels sectors productius. Per l'acció de govern, doncs, Universitats i Recerca s'havien de convertir en vertaders pilars del desenvolupament social i econòmic del país i jugar un paper important en el procés de recuperació nacional.

Quan es parla a Catalunya de models de planificació estratègica o de models de gestió de serveis públics, s'acostuma a posar d'exemple el model sanitari o el model educatiu, però també es podria parlar del model universitari perquè, a través d'instruments innovadors de programació, de finançament i d'avaluació, es va desenvolupar una política universitària pròpia, entroncant amb la millor tradició i les millors realitzacions del catalanisme polític de principis del segle XX, sota els principis de renovació, qualitat i vocació de servei al país.

Des d'un bon començament, i abans de rebre cap transferència, el Govern ja endegà una sèrie d'iniciatives per tal de promoure la participació dels principals actors en la configuració del nou escenari sobre el qual s'hauria d'actuar. En aquest sentit, el 1979 es posà en funcionament el Consell de Coordinació Universitària, com una primera plataforma de diàleg i consens entre les universitats i l'administració, que seria el precursor del Consell Interuniversitari de Catalunya, creat per Llei el 1984. D'altra banda, a finals de 1980, va ser creada la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT), com a òrgan col·legiat del Govern, responsable de coordinar les diverses activitats dels Departaments de la Generalitat en el camp de la recerca científica i la innovació tecnològica. Dues iniciatives que, en aquells anys, foren pioneres a l'Estat.

El desenvolupament efectiu de les corresponents polítiques sectorials havia de venir marcat, però, pel desplegament de les previsions estatutàries. El 1986 el Govern assumí les competències universitàries, traspasades pel Reial Decret 305/1985, de 6 de febrer. En canvi, els traspasos de recursos i serveis en matèria de recerca no es van arribar a completar mai, després que el 1981 s'haguessin iniciat els corresponents a agricultura, amb el traspàs dels centres de l'INIA, que esdevindria l'IRTA per la Llei 23/1985, de 28 de novembre. Molt probablement, en aquest canvi d'actitud hi va tenir a veure el gir centralista de la política espanyola amb motiu dels fets del 23 de febrer de 1981 i la posterior aprovació de la LOAPA. En tot cas, l'any 1992, quan el Tribunal Constitucional va desestimar definitivament aquests traspasos a la Generalitat, en resposta a un recurs d'inconstitucionalitat interposat

per la Generalitat i el Parlament de Catalunya contra l'anomenada Llei de la Ciència del govern central (Llei 13/1986, de 14 d'abril), el Govern de la Generalitat definiria també una política pròpia en aquest àmbit.

Les actuacions corresponents s'endegaren primer mitjançant el Departament d'Ensenyament, per bé que el món universitari mai s'hi va considerar massa ben representat, atesa la magnitud de la problemàtica que plantejaven els nivells bàsics de l'ensenyament. Més tard, l'any 1992, es va crear el Comissionat per a Universitats i Recerca, adscrit al Departament de la Presidència, per donar un impuls específic a les actuacions en aquests àmbits, i l'any 2000 se li va donar rang de Conselleria amb la creació del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (2000-2006).

Aquestes figures marquen, també, tres etapes diferenciades en la política universitària i de recerca del Govern. El període que va dels anys 1986 al 1992 es pot considerar com el de definició del mapa universitari català, amb la creació de les quatre noves universitats a Barcelona, Lleida, Girona i Tarragona-Reus (UPF, UdL, UdG i URV), que esdevindrien un factor important de dinamització i equilibri territorial. La creació de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), encara que uns anys més tard, constituïria, no sols el complement de l'ensenyament universitari no presencial del sistema, sinó un nou model de referència a nivell internacional en aquest tipus d'ensenyament, amb la creació del seu Campus virtual. El sistema s'enriquiria finalment amb l'aprovació, per part del Parlament, de quatre universitats privades, la Universitat Ramon Llull (1991), la Universitat de Vic (1997), la Universitat Internacional de Catalunya (1997), i la Universitat Abat Oliba-CEU (2003).

En una segona etapa, que va del 1993 al 1998, començaren a implementar-se els nous instruments de programació, acadèmica i de recerca, financera i d'inversions, amb la formulació dels contractes-programa i la creació de l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (1996), com a realitzacions de referència. Finalment, del 1999 al 2003 es consoliden aquestes iniciatives, amb l'aprovació, el 2003, de la Llei d'Universitats de Catalunya (la LUC), que desplegarà, entre d'al-

tres, un nou model de personal docent i investigador contractat, fent realitat una vella aspiració acadèmica, per sortir de la rigidesa del sistema funcionarial estatal.

Pel que fa a la recerca, després d'uns anys d'espera de les transferències, l'any 1992 en representa el punt d'inflexió, amb l'aprovació del primer Pla de Recerca 1993-1996, al qual en seguirien dos més, 1997-2001 i 2001-2004. Els Plans es van concebre, fonamentalment, per vertebrar el sistema català d'R+D, promovent la formació de personal investigador, la col·laboració entre investigadors i la concentració d'esforços entorn de les principals àrees de competència, amb la implantació d'una sèrie de figures innovadores (p.ex. grups consolidats, centres de referència, etc.), així com amb la creació de més d'una vintena d'instituts de recerca de prestigi internacional i de la Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats (ICREA), per a la contractació d'investigadors reconeguts, com algunes de les realitzacions més significatives.

En els apartats següents repassarem amb més deteniment aquestes realitzacions, en el marc dels principis generals que formaren l'acció de govern en universitats i recerca al llarg dels anys 1980 a 2003. No es tracta de fer un estudi sobre la universitat i la recerca a casa nostra, sinó d'il·lustrar de manera significativa l'abast de les actuacions i les aportacions fetes a la governabilitat en aquests àmbits. Unes actuacions, realment innovadores en molts aspectes que, menades amb permanent voluntat de diàleg amb els sectors implicats, van ser possibles per la il·lusionada dedicació i capacitat de gestió de moltes persones que van creure i participar en la tasca de reconstrucció del país després d'assolir l'autogovern.